८तेजसि "कार्शानवं धाम पतङ्गकान्तेः"। "पतत्यधो धाम विसारि सर्वतः" माघः। तत्र स्थाने "योगधारणयाऽग्नेय्या दग्ध्वा धामाविशत् स्वकम्" भाग०११।३।६। ९दामोपलक्षिते च "धाम्नो धाम्नो राजंस्ततो वरुण! नो मुञ्च" यजु० ६।२२। १०परमेश्वरे न०। "गुरुर्गुरुतमो धाम" विष्णुस०। "धाम ज्योतिः "नारायणः परं ज्योतिरिति" मन्त्रवर्णात्" भा० ११धने च "धामसाचमभिषाचं स्वर्विदम्" ऋ०३।५१।२। "धाम धनं तदर्थिभिः सह योजयितारम्" भा०।

धामनिका स्त्री धामन्येव स्वार्थे क। धमन्याम् रत्नमाला। धमनी स्वार्थे अण् ङीप्। धामनी धमन्यां शब्दच०।

धामनिधि पु० धामानि निधीयन्तेऽस्मिन् नि+धा—आधारे किप् ६त०। सूर्य्ये जटाधरः।

धामभाज् पु० धाम यज्ञस्थानं भजते भज—ण्वि ६त०। यज्ञस्थानभागिनि देवे। "धामभाजो देवाः पाथोभाग् वनस्पतिः। धाम वै देवा यज्ञस्याभजन्त पाथः पितरः" सांख्यब्रा०१०।६।

धामशस् अव्य० धाम्नि धाम्नि इत्यर्थे शस्। स्थाने स्थाने इत्यर्थे "तेषामिष्टानि विहितानि धामशः" ऋ०१।१६४।१५

धामार्गव पु० धाम्नोऽर्गं वाति—वा क। १अपामार्गे अमरः २पीतघोषायाम्, मेदि०३घोषके च रत्नमा०। "धामार्गवस्यापि मदनफलमज्जवदुपयोगो विशेषतस्तु परं गुल्मोदरकासश्वासश्लेष्मामयेषु" सुश्रुतः।

धाय त्रि० धा—ण। धारके "ददैर्दुःखस्य मादृग्भ्यो धायैरामोदमुत्तमम्" भट्टिः। "अनित्यत्वात् न कृद्योगे षष्ठी दुःखस्य धायैः पोषकैरित्यन्वयो वा" जयमङ्गलः।

धायस् त्रि० वसेर्णित तोऽनुवृत्तौ "बहिहाधाञ्भ्यश्छन्दसि" उणा०असुन् युक् माधवः१धारके "भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधायाः विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री" यजु० १३।१८। धेट—भावे असुन्।२पाने च "तुविष्टमाय धायसे" ऋ०१।१३०।२ "तुविष्टमाय प्रभूताय पानाय धायसे" भा०। [३।३०।७।

धायु त्रि० धा—उण् युक्। धारके "यस्मै धायुरदधाः" ऋ०

धाय्य पु०धा—कर्मणि ण्यत् युक्।१पुरोहिते धीयते समिदनया करणे नि० ण्यत्। २सामधेन्यामृचि स्त्री ततो दिगा० भवादौ यत् यलोपाल्लोपौ। ३धाय्य तत्र भवे त्रि० "यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा यजामहाः" यजु०१९।२४।

धार न० धाराया इदम् अण्।१वर्षोद्भवजले दिव्यपानीयप्रभेदे। तद्गुणभेदादि भावप्र०उक्तं यथा "धाराभिः पतितं तोयं गृहीतं स्फीतवाससा। शिलायां वसुधायां वा धौतायां पतितञ्च यत्। सौवर्णे राजते ताम्रे स्फाटिके काचनिर्मिते। भाजने मृण्मये वापि स्थापितं धारमुच्यते। धारं नीरं त्रिदोषघ्नमनिर्देश्यरसं लघु। सौम्यं रसायनं बल्यं तर्पणं ह्लादि जीवनम्। पाचनं मतिकृन्मूर्च्छा तन्द्रादाह श्रमक्लमान्। तृष्णां हरति तत् पथ्यं विशेषात् प्रावृषि स्मृतम्"। राजनि० तु अन्यथोक्तं यथा "यदा स्यादाश्विने मासि सूर्य्यः स्वातीविशाखयोः। तदाम्बुजलदैर्मुक्तं गाङ्गमुक्तं मनीषिभिः। अन्यदा मृगशीर्षादिनक्षत्रेषु यदम्बुदैः। अभिवृष्टमिदं तोयं सामुद्रमिति संज्ञितम्। तयोर्गुणाः। "गाङ्गं जलं स्वादु सुशीतलञ्च रुचिप्रदं पित्तकफापहञ्च। निर्दोषमिष्टं लघु तच्च नित्यं गुणाधिकं व्योम्नि गृहीतमाहुः। सामुद्रं सलिलं शीतं कफवातकरं गुरु। चित्रायामाश्विने तच्च गुणाढ्यं गाङ्गवद्भवेत्। पतितं भुवि तत्तोयं गाङ्गं सामुद्रमेव वा। स्वस्वाश्रयवशाद्गच्छेदन्यदन्यद्रसादिकम्"। धृ—णिच् अच्। २ग्रावान्तरे ३ऋणे च मेदि० भावे अप्। ४जलधारावर्षणे हेमच०। ५खड्गादेरन्तभागे ६गम्भीरे पु० शब्दा०।

धारक त्रि० धारयति धारि—ण्वुल्। १अधमर्णे २धारणकर्त्तरि च। ३कलसे तस्य नामनिरुक्तिः देवीपु० "ग्रहान् धारयते यस्मात् मातराविविधास्तथा। दुरितानि च निघ्नन्ति तन ते धारकाः स्मृताः" ४यौनौ स्त्री कापि वेदे अत इत्त्वं न। "निगल्गलीति धारका" यजु०२३।२२ "धरति लिङ्गं धारका योनि" वेददी०।

धारण न० धारि—ल्युट्। १धरणे २विचारणे भावे युच्। ३बुद्धिभेदे ४राज्ञां न्यायपथस्थितौ च स्त्री अमरः। ४योगाङ्गभेदे स्त्री तल्लक्षणादिकं पात०सू०भा० उक्तं यथा "योगाङ्गानुष्ठानन्तु द्विधैव कारणत्वं लभते इति योगाङ्गान्यवधार्य्यन्ते" भा० "यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारधारणाध्यानसमाधयोऽष्टावङ्गानि" पा०सू०। "यथाक्रमं एतेषाम् अनुष्ठानं स्वरूपञ्च वक्ष्यामः" भा० इति उद्देश्य तेषां मध्ये पञ्चानां लक्षणानि पात० सू० समाधिपादे दर्शयित्वा धारणादेर्लक्षणानि विभूतिपादे उक्तानि तत्र धारणायाः लक्षणं दर्शितं यथा "उक्तानि पञ्च बहिरङ्गानि साधनानि धारणा वक्तव्या" भा० आभासः

"देशबन्धश्चित्तस्य धारणा" पा० सू०।

"नाभिचक्रे हृदयपुण्डरीके मूर्द्ध्नि ज्योतिषि नासिकाग्रे जिह्वाग्रे इत्येवमादिषु देशेषु बाह्ये वा विषये